

УДК: 355.357(497.11:4-672EU)

Bibliid 1451-3188, 22 (2023)

Год XXII, бр. 84, стр. 141–157

Изворни научни рад

Рад примљен 1. 10. 2023. године

Рад одобрен 31. 10. 2023. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2023.22.84.8

МЕЂУНАРОДНА ВОЈНА САРАДЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У ОКВИРУ ЗАЈЕДНИЧКЕ БЕЗБЕДНОСНЕ И ОДБРАМБЕНЕ ПОЛИТИКЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

*Хатиџа БЕРИША, Горан КОРСЕВ,
Драган СТЕВАНОВИЋ**

Апстракт: У савременим међународним односима државе своју безбедност више не остварују темељећи је на сопственим националним интересима и вредностима, већ је граде у сарадњи и савезништвима са водећим светским силама и у оквиру регионалних и глобалних иницијатива (Уједињене нације, Северноатлантски савез, Европска унија и друге). У том смислу, у оквиру своје спољне политике Република Србија дефинисала је четири стратешка „стуба“ сарадње, а то су: Европска унија, Сједињене Америчке Државе, Руска Федерација и Народна Република Кина. На нивоу регионалне сарадње Република Србија јача своје односе са суседима, али остварује и активно учешће у бројним регионалним иницијативама. Све то доприноси процесу европских интеграција као једном од прокламованих стратешких спољнополитичких приоритета наше земље. Истраживање обухвата анализу међународне војне сарадње унутар Заједничке безбедносне и одбрамбене политике Европске уније (ЗБОП). Истраживачки циљ рада обухвата систематизацију сазнања о достигнутом нивоу међународне војне сарадње, као и предикцију Министарства одбране о могућности даљег унапређења ове сарадње у сврху унапређења истраживања на овом плану.

Кључне речи: Безбедност, сарадња, Србија, војна сарадња, Европска унија, ЗБОП.

* Школа националне одбране, Универзитет одбране, Београд; Војна академија Универзитета одбране, Београд. E-mail: hatidza.berisa@mod.gov.rs

1) УВОД

Последњих деценија турбулентна дешавања на светској геополитичкој сцени крајње су непредвидива, првенствено због сталних промена у међународним односима и различитости у поимању безбедности на глобалном, регионалном и националном нивоу, у условима глобализације економије, културе, религије, екологије, науке и информационо-технолошких система, са ефектима и утицајем на сваки сегмент живота појединца, али и друштва као целине. Последице глобализације одражавају се и на стање безбедности и различито поимање изазова, ризика и претњи на глобалном плану. Почетак 21. века најавио је нови поглед на међународне односе и поимање безбедности. Анализирајући садржај првог дела рада, може се закључити да се интензитет активности међународне војне сарадње у оквиру ЗБОП постепено развијао, пратећи свеукупни ток процеса придруживања Републике Србије Европској унији (ЕУ), и да је у питању двосмерни процес у коме свака страна тежи да оствари сопствене интересе. С једне стране, желећи да потврди своју аспирацију ка пуноправном чланству у ЕУ, Република Србија доказује да је кредибилан и одговоран партнер, док, с друге стране, ЕУ потврђује спремност да и даље развија међународну сарадњу са партнерима, што доказује и кроз постојећу Европску стратегију безбедности. У стратегији је, између осталог, и јасно наглашено да стабилност и сигурност ЕУ зависе од стабилности на Балкану и да кредибилна политика проширења представља стратешко улагање у безбедност и просперитет Европе. За очекивати је да се сарадња и у наредном периоду реализује утврђеном динамиком, задржавајући постојеће области сарадње, првенствено ангажовање у мировним операцијама под мандатом ЕУ и ангажовањем декларисаних капацитета Војске Србије у оквиру борбене групе ЕУ.

2) НАСТАНАК И РАЗВОЈ МЕЂУНАРОДНЕ ВОЈНЕ САРАДЊЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Након пада Берлинског зида, крајем 20. и 21. века, схватање појма безбедности у међународним односима је измењено, тако да државе своју безбедност више не остварују темељећи је на сопственим националним интересима и вредностима, већ је граде у сарадњи и савезништвима са водећим светским силама и у оквиру регионалних и глобалних иницијатива. Недељивост безбедности све више доминира у међународним односима, па је због тога све израженија потреба изградње кооперативног приступа заснованог на дијалогу, партнерству, заједничком деловању и усаглашеним активностима међународних субјеката у области безбедности и одбране, како на глобалном тако и на регионалном нивоу.

Успостављање међународне војне сарадње

Нови безбедносни изазови узроковани политичким, економским, еколошким, демографским и војним факторима знатно оптерећују све аспекте безбедности и захтевају сталну и свеобухватну трансформацију система савремених међународних и безбедносних односа. У овој трансформацији не заостаје ни Република Србија, која кроз реформске процесе у друштву, а самим тиме и у безбедносном сектору, обезбеђује сопствено место у новој безбедносној структури међународне заједнице. Историјски посматрано, међународна војна сарадња, као сегмент међународних односа у области одбране и веома важан део спољнополитичких односа једне државе, успостављала се и развијала кроз све епохе настанка Србије као самосталне и модерне државе. Имајући у виду ограничења, биће представљене кључне чињенице по питању развоја међународне војне сарадње Републике Србије, почев од 2000. године до данас. Након демократских промена у Републици Србији, октобра 2000. године, отпочињу реформски процеси у целокупном друштву, а самим тиме и у сектору безбедности, што је свакако утицало и на развој међународне војне сарадње као функције у Министарству одбране. Кључни догађаји који су од 2000. године утицали на спровођење реформи у сектору безбедности, али и на успостављање међународне војне сарадње Републике Србије као самосталне државе, свакако су проглашење војне неутралности (2007. године), успостављање односа са НАТО и претприступни процес Србије са ЕУ. Пословима међународне војне сарадње од 2000. године на нивоу Министарства одбране бавила се Управа за међународну војну сарадњу Сектора Војске Србије и политику одбране Министарства одбране тадашње Државне заједнице Србије и Црне Горе. Наведени Сектор од 2004. године мења име у Сектор за политику одбране и под тим називом функционише и данас. Као што је већ споменуто, развој међународне сарадње у области одбране, као значајан сегмент свеукупних међународних односа Републике Србије, пратио је наведене реформске процесе и одвијао се у складу са истима. Оно што је важно нагласити јесте да се и тадашња међународна војна сарадња одвијала у складу са главним циљевима и приоритетима међународних односа из надлежности Министарства одбране, а који су били у функцији остваривања виталних националних интереса у области одбране утврђених тадашњом стратегијом одбране и главним циљевима спољне и безбедносне политике.¹ Дефинисање приоритета сарадње вршило се у односу на регионе, земље, међународне организације, али и у односу на конкретне облике међународне војне сарадње. На основу тадашњег Плана међународних односа у области одбране, који је био у функцији достизања

¹ Стратегија одбране Државне заједнице Србије и Црне Горе, *Службени лист СЦГ*, бр. 55/2004.

циљева дефинисаних Стратегијом одбране Државне заједнице Србије и Црне Горе, за сваку од земаља која је била обухваћена Планом дефинисани су циљеви који се намеравају достићи и разрађују програми активности у функцији достизања тих циљева. Управо ови програми активности, које су надлежне организационе целине Министарстава одбране две земље усаглашавали и евентуално потписивали, најчешће су називани Планови билатералне војне сарадње. Полазећи од опредељења из наведене Стратегије безбедности Државне заједнице Србије и Црне Горе, главних циљева спољне политике и потребе успешног спровођења реформе система одбране, главни циљеви међународне сарадње у области одбране били су: (1) Национална безбедност, (2) Евроатлантске интеграције, (3) Регионална безбедност, (4) Косово и Метохија, (5) Војно-економска сарадња и, (6) Реформа система одбране.² Како би ови циљеви били остварени није постојао јединствени „шаблон“, нити потреба за истим приступом ка другим земљама или организацијама, већ се приступило дефинисању природе и нивоа сарадње са сваком од потенцијалних земаља-сарадница. У том смислу, стратешки интерес био је да се Србија и Црна Гора доведу на највиши степен сарадње у области одбране са НАТО и ЕУ, а на билатералном плану са САД. Такође, висок ниво билатералне војне сарадње је подразумеван како са Руском Федерацијом тако и са земљама НАТО и ЕУ, посебно онима које су најутицајније – Немачка, Велика Британија и Француска.

Функција међународне војне сарадње

Министарство одбране Републике Србије обавља послове међународне сарадње у области одбране и војне сарадње, у складу са законом и другим прописима који уређују међународну сарадњу и закључивање међународних уговора. Наведено министарство остварује и организује међународну војну сарадњу за потребе Војске Србије и цивилне одбране, у складу са утврђеном стратегијом и политиком одбране.³ Међународна војна сарадња је једна од основних функција Министарства одбране Републике Србије, а за њено планирање и организовање надлежан је Сектор за политику одбране Министарства одбране, којим руководи помоћник министра одбране за политику одбране.⁴ Унутрашња организациона целина Сектора за политику

² Експозе министра спољних послова СиЦГ изнет у скупштини СиЦГ 3. марта 2004. године. Интернет: <http://www.arhiva.srbije.gov.rs/vesti/2004-03/02/343974/html>; 24.5.2023.

³ Закон о одбрани, *Службени гласник РС*, бр. 116/2007, 88/2009 - др.закон, 104/2009 - др.закон, 10/2015 и 36/2018.

⁴ Одлука о утврђивању функција и њихових носилаца у Министарству одбране и Војске Србије, *Службени војни лист*, број 32/2017. Одлуком је дефинисан преглед функција и њихових носилаца, при чему је тачан назив функције „Међународна сарадња“, док је термин „Међународна војна сарадња“ устаљен у пракси и свакодневној конверзацији.

одбране Министарства одбране надлежна за међународну војну сарадњу је Управа за међународну војну сарадњу којом руководи начелник Управе. Ова Управа обавља послове који се односе на планирање, организацију, учествовање у реализацији и анализу међународне војне сарадње; нормативно уређење и праћење реализације послова и функције; израду међународних уговора и уговора за њихову имплементацију; координацију активности међународне војне сарадње са надлежним институцијама Републике Србије и ужим унутрашњим јединицама Министарства одбране; комуникацију са страним војним представницима акредитованим у Републици Србији, представницима дипломатских мисија, међународних организација, страних невладиних организација и другим страним представницима из области одбране; сарадњу у области контроле наоружања и учествовање у спровођењу обавеза Републике Србије према документима проистеклим из надлежности УН, ОЕБС, Бечког документа-2011 и Дејтонског мировног споразума. Поред Министарства одбране, активности међународне војне сарадње се планирају и реализују и у Војсци Србије. За послове међународне војне сарадње на нивоу Војске Србије надлежан је Одсек за међународну војну сарадњу и протокол који се налази у саставу Кабинета начелника Генералштаба Војске Србије. Овај Одсек се бави стручним пословима из области међународне војне сарадње за потребе начелника, заменика начелника Генералштаба и Војске Србије; учествује у припреми и реализацији планова билатералне војне сарадње и планова мултилатералних војних активности; координише активности из области међународне војне сарадње између организационих јединица Генералштаба и надлежних организационих јединица Министарства одбране и друго. Међународна војна сарадња је значајан сегмент система одбране која има за циљ сарадњу са оружаним снагама света, посебно у оквиру НАТО програма „Партнерство за мир“, регионалних иницијатива, учешћа припадника Министарства одбране и Војске Србије у мировним мисијама и усаглашавања и закључивања међународних споразума о сарадњи у области одбране. Активности међународне војне сарадње су и области војно-економске и војно-медицинске сарадње, обуке, вежби, школовања и усавршавања припадника Министарства одбране и Војске Србије. Приоритети међународне војне сарадње су унапређење билатералне војне сарадње и регионалне сарадње, заједничке вежбе као и учешће на међународним вежбама у статусу посматрача, заједничка обука и учешће у мултинационалним операцијама, ангажовање у војним операцијама ЕУ за управљање кризама, сарадња са НАТО у оквиру програма „Партнерство за мир“, са Сједињеним Америчким Државама (Програм међудржавног партнерства са Охајом, ИМЕТ – *International Military Education – Training*, развој базе „Југ“, обука), сарадња са Русијом и Кином, интензивирање војно-

економске сарадње са земљама Блиског истока и Африке и школовање у иностранству.⁵

3) АКТИВНОСТИ МЕЂУНАРОДНЕ ВОЈНЕ САРАДЊЕ У ОКВИРУ ЗБОП

Све активности Министарства одбране Републике Србије које су у функцији достизања статуса пуноправног чланства у ЕУ, од потписивања Споразума о стабилизацији и придруживању па до данас, реализују се кроз послове међународне сарадње у области одбране и војне сарадње. Као што је раније наведено, Министарство одбране Републике Србије обавља послове међународне сарадње у области одбране и војне сарадње у складу са законом и другим прописима који уређују међународну сарадњу и закљученим међународним уговорима, као и утврђеном стратегијом и политиком одбране. Све активности међународне војне сарадње, па тако и оне у оквиру ЗБОП, планирају се, припремају и реализују у складу са важећим стратегијско-доктринарним и нормативно-правним актима, документима планирања одбране, као и правилима, директивама, уредбама и другим прописима нижег ранга који на нивоу Министарства одбране уређују наведену област, а о којима је већ било речи у првом поглављу овог рада. Као кључна основа за реализацију активности Војске Србије у оквиру ЗБОП може се издвојити став из актуелне Стратегије националне безбедности, да су европске интеграције и чланство у ЕУ национални интерес и стратешко опредељење Републике Србије, и да се национални интерес, између осталог, достиже унапређењем националне безбедности и одбране кроз процес европских интеграција. Поред тога, Стратегија националне безбедности, у потпуности одражава приврженост наше земље кооперативној безбедности и свестраној међународној сарадњи. Такође, она наводи и да учешће војних и цивилних капацитета Републике Србије у мисијама и операцијама УН и ЕУ представља важан елемент спољне политике, чиме се даје конкретан допринос светској, европској и регионалној безбедности и поштовању међународног права и изражава спремност за унапређење међусобног поверења и поделу одговорности у суочавању са безбедносним изазовима. Осим Стратегије националне безбедности, ту је и одредба из Стратегије одбране која потврђује спремност наше земље да „својим ангажовањем у активностима ЗБОП и учешћем у НАТО програму „Партнерство за мир“ јача сопствену безбедност и да дијалогом и сарадњом доприноси миру и стабилности у региону, јачању добросуседских односа и решавању свих спорних питања мирним путем“. Поред наведених стратегија, у Стратегијском прегледу одбране Републике

⁵ Интернет: <http://www.mod.gov.rs/lat/6096/medjunarodna-vojna-saradnja>; 12.1.2023.

Србије из 2015. године, у поглављу „Међународна војна сарадња“ изражена је одређеност за учешће припадника Министарства одбране и Војске Србије у мировним операцијама и операцијама управљања кризама под мандатом ЕУ.⁶ У Министарском упутству за 2020. годину, као приоритети међународне сарадње у 2020. години, између осталог, наводе се „унапређење сарадње Републике Србије и ЕУ у оквиру ЗБОП и под окриљем Европске одбрамбене агенције“, као и приоритети у процесу европских интеграција и у управљању пројектима. Република Србија је изразила спремност да изграђује капацитете и способности система националне безбедности у складу са обавезама које произилазе из ЗБОП. Са напредовањем процеса придруживања Републике Србије ЕУ постепено се развијао и интензитет активности међународне војне сарадње у оквиру ЗБОП, пратећи свеукупне односе наше земље и ЕУ. Сарадња Министарства одбране и Војске Србије са ЕУ у оквиру концепта ЗБОП реализује се кроз учешће припадника Министарства одбране и Војске Србије у мултинационалним операцијама за управљање кризама под вођством ЕУ (од 2012. године), у сарадњи са Европском одбрамбеном агенцијом – ЕОА (од 2013. године) и ангажовању снага Војске Србије у концепту борбених група ЕУ (од 2015. године). Поред овога, од 2012. године представници Министарства одбране започели су учешће на неформалним састанцима министара одбране ЕУ, као и на састанцима Војног комитета ЕУ. Од 2012. године, након ратификације и ступања на снагу Споразума између Републике Србије и ЕУ којим се успоставља оквир учешћа у операцијама ЕУ за управљање кризама и Споразума између Републике Србије и ЕУ о безбедносним процедурама за размену и заштиту тајних података, као и усвајањем одлука Политичко-безбедносног комитета ЕУ о прихватању учешћа наше земље у операцијама за управљање кризама ЕУ, створени су услови за ангажовање наших представника у операцијама за управљање кризом под мандатом ЕУ. Препознајући значај који ЕОА има у пољу изградње одбрамбених способности на нивоу ЕУ, након потписивања Административног уговора са ЕОА, као форме сарадње са државама које нису чланице ЕУ, створена је могућност за сарадњу са ЕОА и унапређење војне и одбрамбене способности, јачање домаће наменске индустрије, истраживачких потенцијала српских института, као и за модернизацију оружаних снага. Такође, процењено је да би ангажовање капацитета Војске Србије у борбеној групи ЕУ допринело унапређењу оперативних способности и развоју обуке и опреме, убрзало процес имплементације Циљева партнерства под окриљем ПАРП и афирмације Војске Србије. Поред тога, корист од наведеног ангажовања свакако би се испољила

⁶ Председник Републике Србије је 27. марта 2015. године донео Одлуку ВК ПРС П број 3-1, којом даје сагласност на нацрт СПО РС. Влада Републике Србије је на седници одржаној 16. априла 2015. године донела Закључак Пов. 05 Број: 00-109/2015 којим се усваја Стратегијски преглед одбране Републике Србије.

кроз подршку процесу приступања Републике Србије ЕУ, као и развоју добросуседских и партнерских односа у региону са ЕУ.

Учешће Војске Србије у мултинационалним операцијама ЕУ

Ангажовањем припадника Војске Србије у мултинационалним мировним операцијама под мандатом ЕУ, у оквиру концепта ЗБОП, Република Србија се интегрише у ову важну област у оквиру ЕУ, што свакако има повољан утицај на укупан процес европских интеграција наше земље. Реализацијом договорених партнерских активности по стандардима и обавезама које проистичу из ЗБОП, у значајној мери наставља да се доприноси интензивирању дијалога и убрзању процеса остваривања чланства у ЕУ. Као један од најзначајнијих доприноса издваја се ангажовање припадника Војске Србије у мировним операцијама под мандатом УН и ЕУ на основу „Годишњег плана употребе Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама“ који доноси Народна скупштина Републике Србије. Војска Србије тренутно учествује у четири мултинационалне операције под мандатом Европске уније: (1) у Сомалији (EUTM – European Union Training Mission Somalia и EUNAVFOR Somalia – Operation ATALANTA; (2) у Малију (EUTM – European Union Training Mission Mali) и, (3) у Централноафричкој Републици (EUTM RCA – European Union Training Mission in the Central African Republic). ЕУ је формирала мултинационалну операцију EUTM Somalia ангажовањем својих снага од 10.4.2010. године, ради подршке јачању прелазне Федералне Владе и институција Сомалије, а с циљем стабилизације у земљи и одговора на потребе грађана ове афричке државе. Од 2010. године, EUTM Somalia је учествовала у обуци преко 4.000 официра и подофицира ОС Сомалије за ангажовање на дужностима командира/команданата до нивоа батаљон/чета. Поред тога, реализују се специјалистичка обука за војнополицијске, обавештајне, инжињеријске и специјалности цивилно-војне сарадње, а обухваћени су и садржаји међународног хуманитарног права, људских права и заштите цивила. Своје ангажовање у овој мисији Србија је отпочела 2012. године упућивањем једног лекара на дужност шефа санитетске службе у мисији. До сада је у мисији био ангажован 71 припадник Војске Србије, од чега су три припаднице женског пола. Тренутно се у мисији налази шест лица (један лекар на дужности шефа санитетске службе у мисији и медицински тим састава пет лица – један лекар и четири медицинска техничара). Војна операција у Сомалији (EUNAVFOR ATALANTA) успостављена је 2008. године. Мандат мисије је заштита бродова који плове у оквиру Светског програма за храну УН (World Food Programme – WFP) ради доставе помоћи Сомалији, као и борба против пирата и надгледање рибарства у близини обале Сомалије. Војска Србије учествује у овој војној операцији од 2012. године, ангажовањем штабних официра у Оперативној команди и

Команди снага у зони операције (ОНQ) и на војним бродовима држава учесница у мисији.⁷ Динамика ангажовања припадника Војске Србије на позицијама штабних официра зависи од потреба Оперативне команде EUNAVFOR ATALANTA и Команде снага ангажованих у зони операције. Од децембра 2013. године, припадници Војске Србије се периодично ангажују и у саставу Аутономног тима за заштиту бродова – АТЗБ (Autonomous Vessel Protection Detachments – AVPD). Аутономни тим за заштиту бродова, током пловидбе и боравка на „штићеном“ броду функционише независно у односу на војне бродове снага ЕУ. Ангажовање тима обезбеђује флексибилност војним бродовима и омогућава да снаге ЕУ извршавају друге задатке у оквиру противпиратске операције. Припадници АТЗБ Војске Србије укрцавају се на комерцијални брод који за потребе Светског програма за храну УН превози хуманитарну и помоћ за расељена лица у Сомалији, и пружају заштиту броду у случају напада пирата током пловидбе из Момбасе (Кенија), Дар ес Салама (Танзанија) и Џибутија (Џибути) до сомалијских лука (Могациш, Бербера, Босасо, Кисмајо и др.), као и заштиту брода за време боравка у наведеним лукама. До сада је било ангажовано 118 припадника Војске Србије, а тренутно је у овој мисији ангажовано 17 припадника (три штабна официра и један штабни подофицир у Оперативној команди у Роти, у Шпанији, један штабни официр речних јединица на командном броду у Команди снага у зони операције и 12 припадника ангажованих у оквиру Аутономног тима за заштиту бродова). Мисија Европске уније за обуку војних и безбедносних снага Малија успостављена је 2012. године и у мисији је до сада ангажовано 27 држава, од чега су 23 чланице ЕУ. Мандатом EUTM Mali реализују се задаци подршке обнови уставног и демократског уређења Малија, као и пружања помоћи на успостављању потпуног суверенитета на целој територији државе и на неутрализацији организованог криминала и терористичких претњи. Циљ EUTM Mali јесте подршка оружаним снагама Републике Мали на подизању њихових оперативних и функционалних способности кроз саветодавни рад у домену командовања, логистичке подршке, људских ресурса, оперативног и обавештајног рада и активног обуком у кампу Коликоро, у коју је укључена и обука у вези међународног хуманитарног права, људских права и заштите цивила. Припадници Војске Србије се у мисији EUTM Mali ангажују од децембра 2014. године, у виду медицинског тима (један лекар и два медицинска техничара), у оквиру немачке лаке пољске болнице нивоа 2 (ROLE 2).⁸ Наш тим је у склопу немачке болнице

⁷ У току марта 2019. године, Оперативна команда МнОп ЕУ EUNAVFOR ATALANTA премештена је из Лондона (Нортвуд) у базу Рота у Шпанији и базу Брест у Француској (прим. аутора).

⁸ Технички споразум између МО Републике Србије и МО СР Немачке о упућивању припадника МО и ВС у МнОп ЕУ EUTM Mali у оквиру немачког контингента, потписан је 4.11.2014. године, чиме су се створили услови за упућивање припадника МО и ВС у предметну МнОп (прим. аутора).

ангажован као трећи мобилни медицински тим са лекаром (Mobile Emergency Physician Team – MEPT), а поред нашег постоје још два истоветна тима медицинске службе из састава немачког контингента, један медицински тим из састава шпанског контингента и два тима из састава белгијског контингента од којих један у свом саставу нема лекара. Тренутно се у мисији налази један медицински тим, а до сада је у оквиру мисије ангажовано 33 припадника Војске Србије. За обуку безбедносних снага Централноафричке Републике (ЦАР) формирана је мисија EUTM RCA. Мисија је успостављена 2016. године с циљем пружања доприноса реформи сектора одбране ове афричке државе. Мандат мисије је подршка власти ЦАР у реформи сектора безбедности, у три области: саветовање, едукација и обука. У сарадњи са Мировном операцијом УН у ЦАР (MINUSCA), EUTM RCA пружа подршку Влади ЦАР у спровођењу реформе сектора безбедности, кроз асистенцију Оружаним снагама ЦАР (FACA). Крајњи циљ је формирање модерних, ефикасних, етнички уравнотежених и демократски одговорних ОС ЦАР. Мисија спроводи мандат у главном граду Бангију, а разматра се проширење и на друге делове ЦАР, у вези са чим је мисија већ реализовала одређене кораке. Мисији за обуку безбедносних снага ЦАР предходиле су војна операција ЕУ (EUFOR RCA), као и војна саветодавна мисија ЕУ (EUMAM RCA) у којима је од 2014. године ангажовано медицинско особље из Министарства одбране и Војске Србије, а од 2016. године настављено је ангажовање и у EUTM RCA и то: четири припадника медицинског тима Нивоа-1 (лекар и три медицинска техничара), и два припадника Тима за хитну медицинску помоћ Нивоа-1 (два медицинска техничара).⁹ Такође, од 2017. године, отпочело је и ангажовање припадника на дужности медицинског саветника команданта мисије (ниво дужности начелника санитетске службе у мисији). До сада је 40 припадника ангажовано у мисијама ЕУ у ЦАР.

4) ИЗАЗОВИ МЕЂУНАРОДНЕ ВОЈНЕ САРАДЊЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У ОКВИРУ ЗБОП

Досадашња сарадња са ЕУ у оквиру ЗБОП потврђује да је Република Србија чврсто опредељена да пружи допринос изградњи трајног мира и унапређењу сарадње у региону и свету, као и да одржава добре односе са суседима. Поред тога, изражена је спремност да се кроз процес европских интеграција изграђују капацитети и способности система националне безбедности у

⁹ Република Србија исказала је заинтересованост за учешћем у EUTM RCA на Конференцији о генересању снага за предметну мисију, одржаној у Бриселу, 22.6.2016. године. Војни представник мисије Републике Србије при НАТО, који је учествовао на наведеној конференцији, изнео је намеру да Република Србија учествује у EUTM RCA са укупно шест припадника медицинског особља (прим. аут.).

складу са стандардима и обавезама које произилазе из ЗБОП ЕУ. Такође је потврђена спремност да се кроз ангажовање декларисаних снага Војске Србије у оквиру борбене групе ЕУ „Helbros“, као и учешћем у Мировним операцијама које се изводе под мандатом ЕУ, ојача ова сарадња. Један од изазова међународне војне сарадње препознат је управо у потреби достизања интероперабилности борбеној групи ЕУ и мисијама ЕУ са капацитетима оружаних снага земља чланица ЕУ. Чињеница је да ЕУ нема успостављене сопствене стандарде за достизање одређеног нивоа оперативних способности потребних за ангажовање у Концепту борбене групе, као ни за ангажовање Европских снага за брзо реаговање у мисијама ЕУ, већ су у питању НАТО стандарди прописани од стране надлежних нивоа/органа Алијансе. Такође, ЕУ не располаже ни механизмима којима би помогла земљама које нису чланице НАТО, а које се ангажују у оквиру ЗБОП, да те стандарде имплементирају у циљу достизања интероперабилности. Република Србија сарадњу са НАТО реализује кроз програм Партнерство за мир (ПзМ) и исти тренутно представља довољан ниво сарадње са Северноатлантским савезом, који се (барем у скороје време) неће мењати, имајући у виду да је политика војне неутралности стратешко опредељење наше земље и да такав наш став НАТО у потпуности разуме и подржава¹⁰. На нивоу свеукупних односа свакако утиче и однос НАТО и САД према једностраној проглашености независности тзв. „Косова“ и непромишљеним потезима привремених институција привремене самоуправе у Приштини када је у питању најава трансформације тзв. „Косовских снага безбедности“ у тзв. „Војску Косова“, увођење високих царинских такси на робу која се увози из Републике Србије на КиМ, као и други потези који не доприносе дијалогу између Београда и Приштине, као ни очувању мира и безбедности. С друге стране, реализацијом активности у оквиру програма ПзМ, користећи механизме „Процеса планирања и прегледа (Planning and Review Process – PARP) и Концепта оперативних способности (Operational Capabilities Concept – OCC)“, Република Србија изграђује адекватне војне способности и врши обуку и оцењивање декларисаних јединица Војске Србије по НАТО стандардима. На тај начин ствара базу интероперабилних и способних снага за учешће у операцијама које се изводе под мандатом УН и ЕУ. Из предходно наведеног може се претпоставити да ће се у случају евентуалног „заокрета“ у политичким односима између Републике Србије и НАТО, „замрзавања“ односа и достигнутог нивоа сарадње који могу уследити као последица отворене подршке Северноатлантског савеза „држави Косово“, највероватније смањити и ниво активности у оквиру програма ПзМ, што ће

¹⁰ „Политика војне неутралности Србије се ни у једном моменту не доводи у питање и то остаје наша трајна одлука, коју партнери из НАТО у потпуности поштују“ – изјава министра спољних послова Републике Србије Ивице Дачића на церемонији предаје дужности НАТО контакт Амбасаде у Београду 15. јануара 2019. године. Видети: Интернет: https://jfcnaples.nato.int/systems/file_download.ashx?pg=6750&ver=1, 23.5.2023.

свакако утицати на развој способности и интероперабилности јединица Војске Србије декларисаних за учешће у мисијама УН и ЕУ. Другим речима, намеће се закључак да будући допринос Републике Србије ЗБОП, који се огледа у ангажовању Војске Србије у оквиру Концепта борбене групе ЕУ, као и учешћа у мировним операцијама под мандатом ЕУ, директно зависи од развоја војних способности које се одвијају кроз НАТО програм „Партнерство за мир“, и у случају смањења интензитета сарадње са НАТО може се довести у питање и ниво реализације активности међународне војне сарадње у оквиру ЗБОП. Као други изазов може се истаћи укључивање Републике Србије у програм ЕУ „Јединствено европско небо“ (Single European Sky), који је покренут у циљу развоја и усавршавања техничких решења и процедура управљања цивилним и војним ваздушним саобраћајем у Европи. Пројекти у оквиру овог програма подразумевају развој решења за опремање служби за управљање ваздушним саобраћајем модерним технологијама за комуникацију, контролу, размену информација, али и радикално другачији приступ решавању проблема управљања ваздушним саобраћајем изнад Европе који је све интензивнији. Наведено захтева развој и увођење у оперативну употребу напредних процедура за најаву, одобрење и контролу ваздухоплова на ваздушним путевима, како у цивилном тако и у војном ваздушном саобраћају. Већина пројекта се односи на имплементацију информационо-технолошких решења за комуникацију са ваздухопловима, размену података и усмеравање авиона на различите висине на ваздушним путевима с циљем безбедносног раздвајања. Развој нових решења за контролу и управљање ваздушним саобраћајем значајно мења принципе старог система који је до сада био у употреби и директно утиче на систем за контролу и заштиту ваздушног простора Републике Србије. У последњој фази овај програм подразумева да сва техничка решења треба увести у индустријску производњу и имплементирати у оперативној употреби што ће пратити и имплементација нових процедура и правила за контролу и управљање ваздушним саобраћајем. Свеобухватном анализом наведеног може се закључити да наведени процеси директно утичу на систем контроле и заштите ваздушног простора Републике Србије, као и да у појединим сегментима утичу и на надлежности Контроле летења Србије и Црне Горе (Serbia and Montenegro Air Traffic Services – SMATSA). Имајући у виду комплексност овог програма, према ставовима надлежних организационих целина, Министарство одбране и Војска Србије тренутно не располажу људским и финансијским капацитетима за самостално учешће у процесима и пројектима у оквиру програма „Јединствено европско небо“. Наставак даљег ангажовања Републике Србије у оквиру овог пројекта свакако захтева укључивање и других ресорних министарстава и установа, међу којима су најзначајнији Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре и Директорат цивилног ваздухопловства Србије у наведени програм. Такође, не треба занемарити и финансијску страну, с обзиром да

целокупан пројекат захтева улагања значајних финансијских средстава, тако да је неопходно правовремено размотрити начине и изворе финансијске подршке. На крају, уколико се наведени пројекат реализује, неопходно је извршити и прилагођавање целокупног система РВиПВО новим технологијама, стандардима и процедурама за контролу и заштиту ВаП што свакако представља озбиљан изазов у наредном периоду.

5) ПЕРСПЕКТИВЕ МЕЂУНАРОДНЕ ВОЈНЕ САРАДЊЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У ОКВИРУ ЗБОП

Операционализацијом партнерства по стандардима и обавезама које проистичу из ЗБОП, Министарство одбране и Војска Србије, у значајној мери, наставиће да доприноси интензивирању дијалога и убрзању процеса приступања Републике Србије ЕУ. Како би те активности биле што „видљивије“ и конкретније, Министарство одбране и Војска Србије су идентификовале одређене области у којима је могуће унапредити сарадњу. Детаљном анализом обавеза у оквиру Поглавља 31 – Заједничка спољна и безбедносна политика у склопу преговарачког процеса за приступање Републике Србије ЕУ, али и анализом Европске стратегије безбедности, Министарство одбране Републике Србије уочило је значај потребе укључења Републике Србије у цивилне мисије ЕУ за управљање кризама чему је посветило посебну пажњу.¹¹ С тим у вези, у предходном периоду усвојен је „Акциони план за цивилни допринос мировним операцијама ЕУ, УН и ОЕБС“ који предвиђа неколико фаза у процесу успостављања система за учешће цивилних структура у мировним операцијама: израду законског оквира, израду предлога структуре система за упућивање цивила у мировним операцијама, израду механизма за одабир кандидата и изградњу базе експерата, успостављање система за обуку, обавештавање јавности и стручну расправу.¹² У наредном периоду очекује се формирање организационе јединице у оквиру Министарства спољних послова Републике Србије која ће бити искључиво надлежна за упућивање цивила у Мировним операцијама, а до тог момента као носилац процеса препознат је Сектор за безбедносну политику МСП Републике Србије. У складу са наведеним

¹¹ „Током скоро сваке значајније интервенције, делотворност на војном плану пратио је хаос на цивилном. Потребан нам је већи капацитет да би смо у потпуности применили сва неопходна цивилна средства за кризне и пост-конфликтне ситуације.“ Видети: Павле Јанковић, *Безбедна Европа у бољем свету; Европска стратегија безбедности*, ISAC фонд, Центар за међународне и безбедносне послове, Београд, 2010, стр. 18; Влада Републике Србије 4. априла 2017. године донела је Закључак о усвајању Извештаја о потреби успостављања законодавног оквира и институционалних капацитета за учешће цивилних структура из Републике Србије у мултинационалним операцијама

¹² Акциони план за цивилни допринос МНОП ЕУ, УН и ОЕБС, усвојен је 28. јуна 2018. године (прим. аутора).

Акционим планом, Министарство одбране Републике Србије преузело је обавезу спровођења „Курса за обуку цивила за учешће у мировним операцијама“. До сада је на два редовна и једном ванредном курсу током 2018. до 2021. године, у организацији Центра за мировне операције Здружене оперативне команде ГШ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ, а у сарадњи са Дирекцијом за европске интеграције и управљање пројектима СПО Министарства одбране и Центром за обуку јединица за мировним операцијама у бази „Југ“, обучено 90 лица из различитих државних институција.¹³ Са реализацијом овог курса наставиће се и у наредном периоду, што је свакако и перспектива будуће међународне војне срадње у оквиру ЗБОП. Поред иницијативе за укључивање цивила у мисије ЕУ, у перспективи је и проширивање ангажованих капацитета војних снага у Мировним операцијама под мандатом ЕУ.¹⁴ Наиме, планирано је ангажовање припадника Војске Србије у Војној операцији помоћи снагама ЕУ у Медитерану – EUNAVFOR MED, ангажовањем једног штабног официра у Оперативној команди мисије (ОНQ) у Риму, и једног штабног официра речних јединица у Команди снага мисије (FNQ) на командном броду у Средоземном мору.¹⁵ И поред чињенице да је наведена операција намењена за учешће пуноправних чланица ЕУ, а у складу са ставовима из Европске стратегије безбедности која потенцира сарадњу са најближим партнерима, Министарство одбране очекује конкретну понуду ЕУ и детаљније информације у наредном периоду.

6) ИЗВОРИ

Стојановић, Ђорђе, „Европска унија као цивилна суперсила: концептуалне претпоставке и недоследности“, Група аутора, *Безбедносни и одбрамбени аспекти прикључења Републике Србије ЕУ*, Институт за стратегијска истраживања Министарства одбране Републике Србије и Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2010.

Субашић, Дане, „Снаге за реализацију безбедносне политике Европске уније“, Група аутора, *Безбедносни и одбрамбени аспекти прикључења Републике*

¹³ Курс је на комерцијалној основи организован само за представнике Комесаријата за избеглице и миграције Републике Србије (прим. аутора).

¹⁴ Интернет: https://eas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/68803/ceumc-official-visit-serbia_my_23.1.2023.

¹⁵ Активност је иницирана још 2016. године, током посете тадашњег НГШ ВС генерала Љубише Диковића Републици Италији, и разговора са тадашњим НГШ ОС Италије генералом Клаудијом Грацијаном (тренутно председавајућим Војног комитета ЕУ). И поред чињенице да је мисија намењена само пуноправним чланицама ЕУ, у складу са потврдом генерала Грацијана очекујемо детаљнију информацију о могућности нашег ангажовања (прим. аут.).

- Србије ЕУ, Институт за стратегијска истраживања Министарства одбране Републике Србије и Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2010.
- Савић, Сава, Гостовић, Драган, „Војне снаге на располагању Европске уније за реализацију заједничке безбедносне и одбрамбене политике“, Група аутора, *Безбедносни и одбрамбени аспекти прикључења Републике Србије ЕУ*, Институт за стратегијска истраживања Министарства одбране Републике Србије и Мисија ОЕБС у Србији, Београд, 2010.
- Доктрина Војске Србије, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2010.
- Директива о поступању запослених у Министарству одбране и припадника Војске Србије у комуникацији и сарадњи са страним војним представницима и представницима међународних организација и планирању сарадње у области одбране, акт Управе за међународну војну сарадњу, Сектор за политику одбране Министарства одбране, П број 191-4 од 11.9.2015. године.
- Јанковић, Павле, *Безбедна Европа у бољем свету; Европска стратегија безбедности* ISAC фонд, Центар за међународне и безбедносне послове, Београд, 2010.
- EU Concept for Military Command and Control – Rev 8, *Working document of the European External Action Service*, EEAS (2019) 468, EEAS 02021/8/14 REV8, 23 April 2019.
- EU Battlegroups Concept, 13618/06 EXT 1, 27 April 2007.
- Закон о одбрани, *Службени гласник РС*, бр. 116/2007, 88/2009 - др. закон, 104/2009 - др. закон, 10/2015 и 36/2018.
- Закон о Војсци Србије, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 116/2007, 88/2009, 101/2010 - др. закон, 10/2015, 88/2015 - одлука УС и 36/2018.
- Закон о употреби Војске Србије и других снага одбране у Мировним операцијама ван граница Републике Србије, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 88/2009 и 36/2018.
- Стратегија одбране Државне заједнице Србије и Црне Горе, *Службени лист СЦГ*, бр. 55/2004.
- Стратегија одбране Републике Србије, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 88/2009.
- Објашњена Европска унија: Оснивачи ЕУ, Канцеларија ЕУ за публикације, Луксембург, 2013.
- Одлука о утврђивању функција и њихових носилаца у Министарству одбране и Војсци Србије, *Службени војни лист*, број 32/2017.
- Стратегија националне безбедности Републике Србије, *Службени гласник Републике Србије*, број 94 од 27.12.2019. године.

“Council Decision 2001/80/CFSP on the establishment of the Military Staff of the European Union, 22 January 2001”, *Official Journal L 27*, 30 January 2001.

7) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Промене у међународним односима и последице глобализације које се одражавају и на стање безбедности и различито поимање изазова, ризика и претњи безбедности на глобалном, регионалном и националном нивоу утицали су да се међународна заједница данас суочава са кризама и сукобима, који због неконтролисаног развоја представљају реалну претњу националној безбедности. Савремени изазови, ризици и претње су непредвидиви, транснационални и асиметрични, са великим и дуготрајним последицама, а њихова природа је таква да није могуће на њих одговорити индивидуалним капацитетима без јачања сопствених снага. Због тога је данас све израженија потреба изградње кооперативног приступа безбедности који је заснован на дијалогу, партнерству, заједничком деловању и усаглашеним активностима међународних субјеката у свим областима, а нарочито у области безбедности и одбране. У складу с тим, оружане снаге у савременом свету теже активном доприносу очувања мира и безбедности, јачању међусобног поверења и развоју способности за заједнички одговор на регионалне и глобалне изазове безбедности. У том духу, потврђује се да Република Србија своје националне интересе може да штити и унапређењем међународне сарадње и изградњом поузданог партнерства са другим земљама и безбедносним савезима, као и учешћем у мировним операцијама под окриљем УН и ЕУ, или реализацијом конкретних билатералних и мултилатералних активности у оквиру међународне војне сарадње, што доприноси изградњи и очувању мира у региону и свету. Међународна војна сарадња Републике Србије, као значајан сегмент међународних односа у области одбране и веома важан део спољнополитичких односа, развијала се у складу са свеукупним „стасавањем“ Србије као самосталне државе кроз реформе у сектору безбедности. У периоду након 2000. године на њен развој и достизање нивоа на коме се она данас налази највише су утицали кључни политички догађаји, као што су одлука о успостављању односа са НАТО, проглашење војне неутралности и покретање евроинтеграционих процеса с циљем достизања пуноправног чланства Републике Србије у ЕУ. У циљу достизања прокламованих циљева из Стратегије националне безбедности, избор земаља и међународних организација са којима су се реализовале активности није вршен по „шаблону“ нити по принципу реализовати „све са свима“, већ се приступило одређивању критеријума ради оцењивања достигнутог и жељеног нивоа сарадње у области одбране са сваком од потенцијалних земаља-сарадница. Свакако, предуслов за успешну сарадњу, како на билатералном тако и на мултилатералном нивоу, јесте постојање стратегијско-доктринарних и

нормативно-правних аката на којима се темељи ова област, а анализом постојећих докумената, закључује се да је област одбране у потпуности уређена доктринарним документима стратегијског нивоа, али и нормативно-правним актима која омогућавају њено успешно функционисање. Свакако, потребно је да будућа динамика развоја међународне сарадње у области одбране прати динамику обликовања и спровођења спољне политике Републике Србије, што ће у времену пред нама неминовно захтевати ажурирање постојећих стратегијско-доктринарних и нормативно правних докумената. У перспективи, оно што свакако охрабрује јесте развијање капацитета за укључење у цивилне мисије ЕУ, као и спремност за повећањем војних капацитета за учешће у мировним операцијама под мандатом ЕУ. Сходно томе, намеће се закључак да ће се динамика међународне војне сарадње у области ЗБОП у наредном периоду одвијати у складу са политиком проширења ЕУ и постигнутим успехом у преговарачком процесу.

**INTERNATIONAL MILITARY COOPERATION OF THE REPUBLIC OF SERBIA
WITHIN THE FRAMEWORK OF THE COMMON SECURITY AND DEFENCE
POLICY OF THE EUROPEAN UNION**

Abstract: In modern international relations, states no longer achieve their security based on their own national interests and values but build it through cooperation and alliances with leading world powers and within regional and global initiatives (the United Nations, the North Atlantic Treaty Organisation, the European Union, and others). In this sense, within its foreign policy, the Republic of Serbia has defined four strategic “pillars” of cooperation, namely the European Union, the United States of America, the Russian Federation, and the People’s Republic of China. At the level of regional cooperation, the Republic of Serbia is strengthening its relations with its neighbours, but it is also actively participating in numerous regional initiatives. All of this contributes to the process of European integration as one of the strategic foreign policy priorities of our country, as declared by the Ministry of Defence. The research includes an analysis of international military cooperation within the European Union’s Common Security and Defence Policy (CSDP). The research goal of the work includes the systematisation of knowledge about the achieved level of international military cooperation as well as the Ministry of Defence’s prediction of the possibility of further improvement of this cooperation for the purpose of improving research in this area.

Keywords: Security, cooperation, Serbia, military cooperation, European Union, CSDP.